

Η κρίση στο Κοσσυφοπέδιο και το Βαλκανικό Ντόμινο

Το ιστορικό

Η διαμάχη Σέρβων και Αλβανών για το Κοσσυφοπέδιο (έκταση 10.882 τετρ. χλμ.) έχει βαθιές ιστορικές ρίζες και μεγάλη ένταση, γιατί και τα δυο έθνη θεωρούν την περιοχή κοιτίδα τους. Οι Σέρβοι επικαλούνται το γεγονός ότι εκεί ήταν η έδρα της αυτοκρατορίας του Στέφανου Ντουσάν το Μεσαίωνα και του σερβικού Πατριαρχείου. Από την πλευρά τους, οι Αλβανοί επικαλούνται το γεγονός ότι εκεί ιδρύθηκε η Ένωση της Πρισρένης, που αγωνίσθηκε για τη δημιουργία ανεξάρτητου αλβανικού κράτους.

Κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κατοχής, η Υψηλή Πύλη, θεωρώντας τους εξισλαμισμένους Αλβανούς πολιτικό έρεισμα της κυριαρχίας της στην περιοχή, μετακίνησε πληθυσμούς από την Αλβανία προς το Κοσσυφοπέδιο, με στόχο την αλλοίωση της πληθυσμιακής σύνθεσης και τον αποτελεσματικότερο έλεγχο. Οι μετακινήσεις αυτές εξαρχής προκάλεσαν τη σερβική αντίδραση, η οποία μετεξελίχθηκε στο χρόνιο ανταγωνισμό των δυο εθνών για τον έλεγχο της περιοχής.

Όταν το 1878 το συνέδριο του Βερολίνου αποφάσισε την παραχώρηση ορισμένων περιοχών στο σερβικό κράτος, οι Αλβανοί αντέδρασαν. Το 1897 το αλβανικό στοιχείο εξεγέρθηκε τόσο εναντίον της οθωμανικής διοίκησης όσο και της δραστηριότητας των Σέρβων, η οποία είχε ως στόχο να προβάλει τα εθνικά σερβικά δικαιώματα στην περιοχή. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, θεωρώντας τις αλβανικές επιδιώξεις αντίβαρο στη σερβική προσπάθεια για επέκταση, τήρησε ευνοϊκή στάση έναντι των Αλβανών μέχρι τη σφαγή των Σέρβων στο Κολασίν το 1901.

Η αλβανοσερβική διαμάχη για το Κοσσυφοπέδιο κρίθηκε υπέρ της Σερβίας

το 1913 στη Διάσκεψη του Λονδίνου. Από τότε, μέχρι τη γερμανική κατοχή, οι Αλβανοί της περιοχής κατηγορούσαν βασίμως το Βελιγράδι ότι ασκούσε καταπιεστική πολιτική, ότι δεν τους αναγνώριζε μειονοτικά δικαιώματα κι ότι τους πίεζε να εγκαταλείψουν το Κοσσυφοπέδιο. Το 1930, τα Τίρανα αντέδρασαν σε συμφωνία Βελιγραδίου-Άγκυρας για την οριστική μετανάστευση 400.000 Κοσσοβάρων Αλβανών στην Τουρκία. Η αλβανική προσφυγή στην Κοινωνία των Εθνών, όμως, δεν έφερε αποτέλεσμα.

Το 1941, με την παρέμβαση της Ρώμης, ο Άξονας ενσωμάτωσε το Κοσσυφοπέδιο στην Αλβανία. Η κατάσταση άλλαξε με την ήττα του Άξονα. Στις 2 Ιανουαρίου 1944, το αλβανικό Εθνικοαπελευθερωτικό Μέτωπο του Κοσσυφοπεδίου, που ελεγχόταν από τους κομμουνιστές, συνετάχθη με τις δυνάμεις του Τίτο, χωρίς, όμως, να εγκαταλείψει το αίτημα για ένωση του Κοσσυφοπεδίου με την Αλβανία.

Πριν το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές είχαν ταχθεί υπέρ της αυτοδιάθεσης του Κοσσυφοπεδίου. Υπό την πίεση, όμως, των Σέρβων, το 1943 άλλαξαν αυτή τη θέση. Το 1944, μάλιστα, σημειώθηκαν συγκρούσεις μεταξύ αλβανικών και σερβικών αντάρτικων ομάδων. Το γιουγκοσλαβικό Σύνταγμα του 1946, όπως και το Σύνταγμα του 1974, έδωσε στο Κοσσυφοπέδιο καθεστώς αυτόνομης περιοχής στα όρια της ομόσπονδης Σερβικής Δημοκρατίας.

Έχοντας μετατραπεί σε μειοψηφία, οι Σέρβοι προσπαθούσαν να διατηρήσουν τον πολιτικό και οικονομικό έλεγχο της περιοχής. Το 1958 το σερβικό στοιχείο ήταν το 27% του πληθυσμού και οι Αλβανοί το 64,9%. Το καθεστώς του Τίτο τηρούσε μια επαμφοτερίζουσα στάση, με στόχο αφ' ενός να αποδυναμώσει τον σερβικό παράγοντα εντός της ομοσπονδίας κι αφ' ετέρου να ελέγξει τις αποσχιστικές τάσεις των Αλβανών.

Το 1968, οι Αλβανοί έκαναν διαδηλώσεις, απαιτώντας τη χρήση της αλβανικής γλώσσας στη δημόσια διοίκηση και οι πιο ακραίοι το δικαίωμα αυτοδιάθεσης. Οι διαδηλώσεις κατεστάλησαν, αλλά το αίτημα για την ίδρυση αλβανικού πανεπιστημίου στην Πρίστινα ικανοποιήθηκε. Το 1981, ένα νέο κύμα ταραχών σάρωσε το Κοσσυφοπέδιο. Οι αστυνομικές δυνάμεις τις κατέστειλαν, αλλά η αλβανική πλειοψηφία υιοθέτησε άλλη τακτική. Άρχισε να ασκεί μια συστηματική καθημερινή πίεση στη σερβική μειοψηφία, υποχρεώνοντας πάρα πολλούς Σέρβους να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές εστίες τους και να αναζητήσουν μια ήσυχη ζωή σε άλλες σερβικές επαρχίες.

Αφ' ενός λόγω του κατά πολύ υψηλότερου δείκτη γεννήσεων κι αφ' ετέρου λόγω της εξόδου ενός πολύ μεγάλου αριθμού Σέρβων, οι Αλβανοί (όλοι σχεδόν μουσουλμάνοι) σταδιακά έφθασαν να αποτελούν το 85-90% του πληθυσμού. Η σταδιακή αποσερβοποίηση και αλβανοποίηση του Κοσσυφοπεδίου οδήγησε το 1989 τον Μιλόσεβιτς στην απόφαση να καταργήσει το καθεστώς αυτονομίας. Η χαλάρωση της κεντρικής γιουγκοσλαβικής εξουσίας του το επέτρεψε και η διαφαινόμενη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας ενίσχυσε το σερβικό εθνικισμό.

Στις 4 Αυγούστου 1990, το Βελιγράδι διέλυσε την τοπική Βουλή, αλλά οι Αλβανοί βουλευτές δεν αναγνώρισαν αυτή την απόφαση και συνέχισαν μετ' εμποδίων τις συνεδριάσεις τους. Μετά, μάλιστα, την ανακήρυξη της μικρής Γιουγκοσλαβίας, το συντονιστικό συμβούλιο των αλβανικών κομμάτων του Κοσσυφοπεδίου αρνήθηκε να αναγνωρίσει τη νέα κρατική οντότητα. Το επιχείρημά τους είναι ότι δεν αποτελούν μια μειονότητα της Σερβίας, αλλά τη βασική εθνότητα του Κοσσυφοπεδίου και ως εκ τούτου έχουν δικαίωμα αυτοδιάθεσης, δηλαδή δικαίωμα ίδρυσης ανεξάρτητου κράτους, όπως οι ομόσπονδες Δημοκρατίες (Κροατία, Σλοβενία, κλπ).

Το φθινόπωρο του 1991, οι Αλβανοί πραγματοποίησαν άτυπο δημοψήφισμα και κήρυξαν την ανεξαρτησία τους, την οποία αναγνώρισε μόνο η Αλβανία. Στις 24 Μαΐου 1992, με άτυπες εκλογές εξέλεξαν πρόεδρο τον Ρουγκόβα, ενώ απέχουν συστηματικά από τις επίσημες εκλογές στη Σερβία. Ας σημειωθεί ότι η διάσκεψη του Λονδίνου τον Αύγουστο 1992 για το Γιουγκοσλαβικό δέχθηκε τη συμμετοχή του Ρουγκόβα, αλλά αγνόησε το αίτημά του για αυτοδιάθεση.

Το Βαλκανικό ντόμινο

Η διεθνής διπλωματία σπάνια έχει επιτύχει να λύσει γόρδιους δεσμούς και το πρόβλημα στο Κοσσυφοπέδιο έχει όλες τις ιδιότητες ενός γόρδιου δεσμού. Για τους Σέρβους, που έχουν εξέλθει ακρωτηριασμένοι από τον πόλεμο στη Βοσνία, το Κοσσυφοπέδιο είναι κάτι περισσότερο από μια επαρχία της Σερβίας, είναι η κοιτίδα τους. Για τους Αλβανούς της περιοχής το ίδιο κομμάτι γης είναι η πατρίδα τους. Το στρατηγικό πλεονέκτημα του αλβανικού στοιχείου είναι ότι βρίσκεται συγκεντρωμένο και αποτελεί τη συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού της επίμαχης περιοχής. Το γεγονός αυτό επιτρέπει στους Αλβανούς εθνικιστές όχι μόνο να αντιστέκονται επιτυχώς στη σερβική εξουσία, αλλά και να εξωθούν πολλούς Σέρβους προς άλλες επαρχίες της νέας Γιουγκοσλαβίας.

Η ειδοποιός διαφορά μεταξύ της βοσνιακής κρίσης και της εν εξελίξει κρίσης στο Κοσσυφοπέδιο είναι ότι η πρώτη ήταν σαφώς οριοθετημένη στο πλαίσιο της πρώην Γιουγκοσλαβίας, ενώ η δεύτερη εμπλέκει από τη φύση της όλες σχεδόν τις γειτονικές χώρες. Το Κοσσυφοπέδιο έχει όλες τις προδιαγραφές για να αποσταθεροποιήσει με τη μορφή του ντόμινο όλα σχεδόν τα Βαλκάνια.

Το Βελιγράδι είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποδεχθεί μια αυτονομία του Κοσσυφοπεδίου, γιατί φοβάται ότι αυτό θα είναι το πρώτο βήμα για απόσχιση. Γι' αυτό και δεν αποκλείεται να καταφύγει σε μια γενικευμένη αιματηρή καταστολή με απρόβλεπτες συνέπειες. Σε μια τέτοια περίπτωση, η κυβέρνηση Νάνο θα υποχρεωθεί να εγκαταλείψει τη συγκρατημένη στάση της και να αναμειχθεί ενεργά. Η αναπόφευκτη επέκταση της φωτιάς στις δυτικές επαρχίες της FYROM, όπου κυριαρχεί το αλβανικό στοιχείο, θα αποσταθεροποιήσει το

νεοπαγές κράτος, γεγονός που θα αναζωπυρώσει το ενδιαφέρον της Βουλγαρίας για το σλαβομακεδονικό στοιχείο.

Η ελληνική εμπλοκή

Η Ελλάδα δεν κινδυνεύει να εμπλακεί άμεσα στις συγκρούσεις, που θα προκαλέσει το περιβόητο βαλκανικό ντόμινο, γιατί δεν υπάρχει διάθεση να επιχειρήσει να εκμεταλλευθεί την κρίση για να προωθήσει δικές της διεκδικήσεις, ή πολύ περισσότερο για να επιβάλει τετελεσμένα. Η σημαντική βελτίωση των σχέσεων με τα Τίρανα και τα Σκόπια έχει αποκαταστήσει διαύλους επικοινωνίας και έχει κατευνάσει παραδοσιακές φοβίες. Η Τουρκία δεν έχει περιθώρια να πουλήσει προστασία στις δυο αυτές χώρες έναντι των υποτιθέμενων ελληνικών βλέψεων. Παρά το γεγονός ότι και στην Αλβανία και στη FYROM επιβιώνουν παραδοσιακά ανθελληνικά στερεότυπα, που συνεχίζουν να επηρεάζουν την πολιτική τους, η ίδια η πραγματικότητα θα τις υποχρεώσει να αντιμετωπίσουν την Ελλάδα σαν τη μόνη σταθεροποιητική δύναμη της περιοχής, η οποία κατά κάποιον τρόπο τους εξασφαλίζει τα νώτα τους.

Η Αθήνα έχει κάθε λόγο να ακολουθήσει πολιτική ίσων αποστάσεων στη σερβοαλβανική διένεξη. Όχι γιατί είναι σε θέση να επιλύσει ως διαμεσολαβητής την κρίση, αλλά γιατί είναι υποχρεωμένη να δώσει δείγμα γραφής των κατευναστικών και σταθεροποιητικών προθέσεών της. Η Ελλάδα, εντούτοις, δεν θα αποφύγει την πίεση από τις αποσταθεροποιητικές δονήσεις, που η πιθανολογούμενη ανάφλεξη του Κοσσυφοπεδίου θα προκαλέσει στα Βαλκάνια. Το αναπόφευκτο κύμα προσφύγων θα διοχετευθεί αφ' ενός προς την Αλβανία κι αφ' ετέρου προς τη FYROM. Και οι δυο αυτές ροές προσφύγων αναμένεται να προκαλέσουν προβλήματα στη χώρα μας.

Οι Κοσσοβάρτοι που θα καταφύγουν στην Αλβανία είναι πολύ πιθανό να διοχετευθούν στην πιο πλούσια και πιο αραιοκατοικημένη περιοχή της Βορείου Ηπείρου, με αναπόφευκτο αποτέλεσμα την πρόκληση συγκρούσεων με την εναπομείνασα ελληνική μειονότητα και το ορθόδοξο αλβανικό στοιχείο. Αλλά και ένα τμήμα απ' όσους καταφύγουν στη FYROM, είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα πολιορκήσουν τα ελληνικά σύνορα για να βρεθούν έξω από τη ζώνη των συγκρούσεων. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι η Αθήνα πρέπει να είναι έτοιμη για κάθε ενδεχόμενο.

Η φόρμουλα της αυτονομίας

Στο επίκεντρο της διεθνούς διπλωματικής σπινθηρίστας είναι η επίτευξη μιας συμφωνίας για την επαναφορά σε γενικές γραμμές του καθεστώτος αυτονομίας, που ίσχυε στο Κοσσυφοπέδιο τη δεκαετία του 1980. Το καθεστώς εκείνο, όμως, ήταν βιώσιμο, γιατί λειτουργούσε στο πλαίσιο της πολυεθνικής Γιουγκοσλαβίας, όπου ο έλεγχος διασφαλιζόταν κυρίως μέσα από την πολυεθνική Ένωση Κομ-

μουνιστών, που ενσωμάτωνε και μια αλβανική ελίτ. Στις σημερινές συνθήκες του εθνικού σερβικού κράτους, οποιαδήποτε αυτονομία στο Κοσσυφοπέδιο θα μετατραπεί αναπόφευκτα σε πρώτο βήμα απόσχισης. Αυτός, άλλωστε, είναι και ο στρατηγικός στόχος των Αλβανών.

Οι Σέρβοι το γνωρίζουν πολύ καλά και γι' αυτό θα προσπαθήσουν με κάθε μέσο να εμποδίσουν μια τέτοια εξέλιξη. Έχουν συνείδηση, άλλωστε, ότι μια τέτοια λύση για το Κοσσυφοπέδιο είναι πολύ πιθανόν να λειτουργήσει σαν πιλότος για την επαρχία της Βοϊβοντίνας, όπου κατοικεί μια σημαντική ουγγρική μειονότητα, η οποία υποστηρίζεται από τη Βουδαπέστη. Η Βοϊβοντίνα έχει στρατηγική σημασία, γιατί ελέγχει την ποτάμια οδό του Δούναβη, η οποία ενδιαφέρει ιδιαίτερωσ τη Γερμανία. Το Κοσσυφοπέδιο, όμως, θα λειτουργήσει σαν πιλότος και για τη μουσουλμανική μειονότητα, που κατοικεί στην περιοχή του Σαντζάκ.

Το πρόβλημα της Σερβίας στο Κοσσυφοπέδιο δεν είναι στρατιωτικό, αλλά πολιτικό. Από στρατιωτικής απόψεως έχει τη δυνατότητα να επιβληθεί, αλλά πολιτικά προσκρούει στο διεθνή παράγοντα. Οι Αμερικανοί μπορεί να χρησιμοποίησαν το Μιλόσεβιτς για να επιβάλουν τη συμφωνία του Ντέιτον στη Βοσνία, αλλά δεν έχουν πάψει να τον αντιμετωπίζουν σαν «μαύρο πρόβατο». Πολύ περισσότερο, που η δράση των σερβικών δυνάμεων ασφαλείας μόνο άσπογη δεν μπορεί να χαρακτηριστεί.

Η Γερμανία και η Ιταλία δεν κρύβουν την εχθρότητά τους προς τη Σερβία. Η Βόννη επιθυμεί να αποδυναμώσει τη νέα Γιουγκοσλαβία για να ενισχύσει κατ' αντιδιαστολή την Κροατία, ενώ η Ιταλία δεν κρύβει την εύνοιά της προς τις αλβανικές διεκδικήσεις. Είναι ενδεικτικό ότι ο πρόεδρος της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων της ιταλικής Βουλής συμμετείχε προχθές στην αντισερβική διαδήλωση, που οργανώθηκε στα Τίρανα από το κόμμα του Μπερίσα και στην οποία τελικώς συμμετείχε και το κυβερνών Σοσιαλιστικό Κόμμα. Αν και η κυβέρνηση Νάνο είναι μετριοπαθής και αποφεύγει να τροφοδοτήσει τον αλυτρωτισμό των εκτός Αλβανίας Αλβανών, δεν μπορεί να μείνει αμέτοχη. Εάν οι συγκρούσεις γενικευθούν, υπό την πίεση της κοινής γνώμης θα υποχρεωθεί να εμπλακεί ακόμα και στρατιωτικά.

Μέχρι τώρα, στο Κοσσυφοπέδιο επικρατούσε μια ασταθής ισορροπία. Το καθεστώς Μιλόσεβιτς είναι αποφασισμένο —με τη σύμφωνη γνώμη όλων των σερβικών πολιτικών δυνάμεων— να χρησιμοποιήσει στρατιωτική βία για να κρατήσει την περιοχή, αλλά απέφυγε να προκαλέσει το ίδιο τη μετωπική σύγκρουση για να μη στρέψει εναντίον του τη Δύση, την ώρα που προσπαθούσε να συνεφέρει τη Γιουγκοσλαβία από τις οικονομικές κυρώσεις και να την επανεντάξει στη διεθνή κοινότητα. Συγκρατημένη στάση τήρησαν και οι Κοσσοβάροι Αλβανοί. Ακολουθώντας και τις δυτικές προτροπές, ο μετριοπαθής ηγέτης τους Ρουγκόβα απέφυγε να εξωθήσει τα πράγματα, έχοντας επίγνωση ότι μια εξέγερση θα οδηγούσε σε λουτρό αίματος τη στιγμή, μάλιστα, που τα Τίρανα δεν ήταν σε θέση να βοηθήσουν.

Η γραμμή της ρήξης

Την ασταθή αυτή ισορροπία ήλθε να διαταράξει ο αλβανικός Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσσυφοπεδίου. Οι επιθέσεις των αλβανικών ενόπλων ομάδων λειτούργησαν σαν καταλύτης και απεικονίζουν τη μετατόπιση του αλβανικού στοιχείου προς τη ριζοσπαστική λύση. Στόχος τους δεν είναι, βεβαίως, να νικήσουν το σερβικό στρατό, αλλά να διατηρούν το πρόβλημα στην πρώτη γραμμή της επικαιρότητας και κατ' αυτό τον τρόπο να ασκούν συνεχή πίεση στη Δύση για την επιβολή μιας πολιτικής διευθέτησης, από την οποία οι Αλβανοί έχουν μόνο να κερδίσουν.

Οι Αλβανοί εθνικιστές θεωρούν ότι μόνο εάν χυθεί αίμα θα διεθνοποιήσουν το πρόβλημα και θα υποχρεώσουν τη Δύση να εμπλακεί στην κρίση. Γι' αυτό και είναι αποφασισμένοι να ωθήσουν τα πράγματα στα άκρα για να μην επιτρέψουν στο Βελιγράδι να ελιχθεί διπλωματικά με το επιχείρημα ότι πρόκειται για εσωτερικό πρόβλημα της Σερβίας. Η στρατηγική τους στηρίζεται στην εκτίμηση ότι η διευθέτηση, που θα προκύψει μετά από στρατιωτική επέμβαση της Δύσης θα είναι κατά πολύ ευνοϊκότερη γι' αυτούς από οποιαδήποτε προληπτική διπλωματική διευθέτηση. Γι' αυτό και εξαπολύουν τις ένοπλες επιθέσεις, που ανακλαστικά προκαλούν τη βίαιη καταστολή εκ μέρους των σερβικών δυνάμεων.

Το πρόβλημα των Αμερικανών είναι ότι ενώ τελικώς είναι διατεθειμένοι να υποστηρίξουν τις αυτονομιστικές τάσεις των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου, επιδιώκουν ταυτοχρόνως να κρατήσουν παγωμένες τις αντίστοιχες αυτονομιστικές τάσεις του πολυπληθούς αλβανικού στοιχείου που κατοικεί στις δυτικές επαρχίες της FYROM. Τα τεχνητά σύνορα μεταξύ Κοσσυφοπεδίου και FYROM δεν θα μπορέσουν, όμως, να σταματήσουν την επέκταση της φωτιάς, γιατί εκατέρωθεν κατοικούν Αλβανοί με τα ίδια αλτρωτικά οράματα.

Σε μια προσπάθεια να σταθεροποιήσουν το νεοπαγές κράτος του Γκλιγκόρφ, οι Αμερικανοί εγκαταστάθηκαν στρατιωτικά εκεί και είναι πολύ πιθανόν να ενισχύσουν την παρουσία τους, εάν οι εξελίξεις το απαιτήσουν. Αν και είναι ακόμα πρόωρο, εάν το NATO αποφασίσει να επέμβει στρατιωτικά στο Κοσσυφοπέδιο αυτό θα προσπαθήσει να το κάνει μέσω του κράτους των Σκοπίων κι όχι μέσω της Αλβανίας. Πρώτον, για να τηρήσει τα προσχήματα και να μη δείξει ότι λειτουργεί εξώφθαλμα υπέρ της μιας πλευράς κι αφ' ετέρου για να αποτρέψει τη διάλυση της FYROM κι ό,τι αυτή συνεπάγεται.